

Kamal Adıqözəlov

Beynəlxalq geosiyasi mənzərə getdikcə daha da "tündləşir". Böyük dövlətlər bir-biri ilə mübarizəyə o dərəcədə aludə olublar ki, hər hansı ciddi və səmərəli sülhsevər addımlar atmırlar. Bunun fonunda böyük beynəlxalq və ya regional təşkilatların üzünə əlavə məsuliyyət düşür. Qoşulmama Hərəkatının COVID-19-a qarşı mübarizə üzrə Təmas Qrupunun zirvə görüşü bu baxımdan böyük maraq doğurur. Toplantıda Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev olduqca əhəmiyyətli tezislər irəli sürüb. Onların hər biri sülhsevər siyasət mahiyyətlidir. Hələ Fukidid deyirdi ki, sülhsevər siyasəti qətiyyətli hərəkətlərlə dəstəkləmək lazımdır. Əks halda, onu məhv edə bilərlər. İndi böyük güclər də həmin istiqamətdə qətiyyətli addımlar atmasalar, "oturduqları budağı" kəsməli olacaqlar! Bütün bunların fonunda Bakıdakı zirvə görüşü üzərində Azərbaycan Prezidentinin təşəbbüsləri kontekstinə geniş dayanmağa ehtiyac duyuruq.

Qoşulmama Hərəkatında: İlham Əliyevin dərin, ədalətli və müdrik tezisləri

Üzvlərinin sayına görə BMT-dən sonra dünyanın ən böyük beynəlxalq təsisatı olan Qoşulmama Hərəkatının sədri kimi Azərbaycan Prezidentinin pandemiya dövründə irəli sürdüyü təşəbbüslər hər kəsin yadındadır. İlham Əliyev həmin təşkilat çərçivəsində bir çox maraqlı təkliflərlə çıxış edib. 2020-ci ilin may ayında Qoşulmama Hərəkatının dövlət və hökumət başçıları səviyyəsində onlayn zirvə toplantısının keçirilməsi təşəbbüsünü irəli sürüb. Həmin tədbirdə məlumat bazası hazırlamaq üçün Qoşulmama Hərəkatının İşçi Qrupunun yaradılması qərara alınıb ki, Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı pandemiya ilə mübarizədə ona istinad edib. Həmin toplantıda İlham Əliyev BMT Baş Assambleyasının xüsusi sessiyasının çağırılmasını da təklif edib. Beynəlxalq həmrəyliyin artırılmasının zəruriliyinin vurğulandığı xüsusi sessiya 2020-ci ilin dekabr ayında keçirilib. Bunların fonunda Qoşulmama Hərəkatı "...bəzi varlı ölkələrin həyata keçirdiyi "peyvənd millətçiliyi"ni xüsusilə pandemiya ilə mübarizədə ciddi maneə kimi" qiymətləndirdi. Həmin təşəbbüsün də nəticəsi o oldu ki, "Qoşulmama Hərəkatı bütün ölkələrin peyvəndlərdən ədalətli və vahid şəkildə istifadəsini təmin etmək üçün 2021-ci ildə BMT-nin İnsan Hüquqları Şurasında və BMT Baş Assambleyasında qəbul edilmiş iki qətnamənin təşəbbüskarı oldu".

Bütövlükdə Azərbaycan Qoşulmama Hərəkatının 80 üzvünə koronavirusla mübarizədə yardım edib. Azərbaycan "Hərəkatın institusional inkişafına güclü dəstək verir. Biz Qoşulmama Hərəkatının Parlament Şəbəkəsinin yaradılması təşəbbüsü ilə çıxış etdik. Şəbəkənin ilk iclası 2022-ci ilin iyun ayında Bakıda keçirilib". Yəni həmin ilin iyulunda "Şuşa Razılaşması əsasında Qoşulmama Hərəkatının Gənclər Təşkilatı yaradılıb. Təşkilatın daimi katibliyi Bakıda yerləşəcək".

Kifayət qədər zəngin fəaliyyətdir. İlham Əliyev müdrik siyasətçi olduğunu başqa istiqamətlərdə olduğu kimi Qoşulmama Hərəkatına sədrliyi müddətində də praktiki fəaliyyəti ilə nümayiş etdirib. Hərəkatın COVID-19-a qarşı mübarizə üzrə Təmas Qrupunun Bakıda keçirilən zirvə görüşündə İlham Əliyevin irəli sürdüyü fikirlər üzərində düşündükdə, vurğuladığımız fikri daha dərinləndirən derk etmiş olur. Çünki

Qoşulmama Hərəkatının tarixi Bakı toplantısı:

Azərbaycan Prezidentinin global mahiyyətli yeni təşəbbüsləri

Azərbaycan Prezidenti sözün həqiqi mənasında nüfuzlu dünya liderlərindən biridir.

İlham Əliyev vurğulayıb ki, zirvə görüşünün təməli 2021-ci ildə Belqradda keçirilən Yüksək Səviyyəli Yubiley toplantısında qoyulub. Orada Azərbaycanın dövlət başçısı "Hərəkatın COVID-19-dan sonrakı dövrlə bağlı mövqeyini formalaşdırmaq məqsədilə Qoşulmama Hərəkatına üzv dövlətlərin yüksək səviyyəli görüşünün keçirilməsi ideyasını irəli sürüb". Həmin ideyanın reallaşması üçün Bakıda Hərəkatın

olar. Çünki məhz bu təşkilat dünyaya nizamının yeni formulunun yaradılmasında əsas güclərdən biri kimi çıxış edə bilər. İlham Əliyev sonrakı fikirlərində bu məqamı da konkret təkliflər formasında ifadə edib. Həmin fikirlər məhz Prezidentin yeni dünya nizamının formalaşmağa başlaması ilə bağlı söylədiyi tezislə əlaqəlidir. Bu kontekstdə İlham Əliyev global əhəmiyyətli başqa bir düşüncə-dürücü tezis ifadə edib: "...dünya "Soyuq müharibə"nin sona çatmasından bəri baş verən ən ciddi Şərq-Qərb qarşıdurmasının

"...bu gün biz neokolonializminin artdığını müşahidə edirik". Ancaq Plutarx deyirdi ki, "kiçik yanlışlıqlar hakimiyyətin etibar edildiyi kəslər tərəfindən edilirsə, böyük olur"! Bunu Fransanın addımları nümunəsində görə bilərik. Belə ki, "Fransanın Avropadan kənarında idarə etdiyi ərazilər fransız müstəmləkə imperiyasının iyrənc qalıqlarıdır". Mayot adası Fransanın müstəmləkə hakimiyyəti altında qalmağa davam edir. Fransa hökuməti Yeni Kaledoniya xalqının və Fransanın dənizasıra icma və ərazilərinin

Məhz bu aspektdə də Azərbaycanın dövlət başçısının BMT-nin Təhlükəsizlik Şurasında islahatların aparılması, Qoşulmama Hərəkatının sədr ölkəsinin TŞ-yə daxil edilməsi (dövrü olaraq sədrilər dəyişdiyindən hər hansı üzv dövlətin hökumətinə baş vermir) və Afrikaya da bir daimi yer verilməsi çox cəlbədicə təkliftir. İlham Əliyev deyib: "Bir daimi yer Qoşulmama Hərəkatına verilməlidir və Qoşulmama Hərəkatına sədrlik edən ölkə növbəli şəkildə bu yerə sahib olmalıdır. Mən Qoşulmama Hərəkatına üzv ölkələri bu məsələ ilə bağlı məsləhətləşmələrə başlamağa və öz fikirlərini BMT-nin müvafiq komitəsinə təqdim etməyə çağırıram. Biz Təhlükəsizlik Şurasında Afrika da daimi yerlərin verilməsi fikrini dəstəkləyirik". Şübhəsiz ki, beynəlxalq təşkilatlar və böyük dövlətlər İlham Əliyevin bu mövqeyinə real və praktiki dəstək verməlidirlər.

İlham Əliyev davamlı inkişafın strateji aspekti ilə bağlı da maraqlı mövqə bildirib. Ölkə rəhbəri pandemiyanın 2030-cu il üçün nəzərdə tutulan davamlı inkişaf məqsədlərinə çatmağı ləngitməsi fonunda təklif edir ki, "2030-cu il gündəliyinin icrasına vaxtında nail olmaq üçün global səylər gücləndirilsin" və bu çərçivədə "BMT-nin COVID-19-dan sonra Global Bərpa üzrə Yüksək Səviyyəli Paneli yaradılsın". Həmin "panel postpandemiya dövrü üçün global tədbirlərə dair tövsiyələr hazırlaya bilər".

Dünya İlham Əliyevin bu təşəbbüsünə mütəllib diqqət etməlidir. O, global xarakterli çox sayda problemin aradan qaldırılmasına imkan yarada bilər. Həmin aspektdə Azərbaycan Prezidentinin irəli sürdüyü bir fikir də çox əhəmiyyətlidir. Dövlət başçısı ifadə edib: "Azərbaycanın işğaldan azad olunmuş əraziləri klassik urbisid, kultursid və ekosid nümunələridir. 2020-ci ilin sonundan etibarən Qoşulmama Hərəkatına üzv ölkələr də daxil olmaqla, bir çox ölkədən minlərlə xarici diplomat, jurnalist, QHT üzvü və siyasətçi işğaldan azad olunmuş əraziləri ziyarət edərək Ermənistan tərəfindən törədilmiş vəhşiliklərin şahidi olmuşdur".

Bəli, klassik urbisid, kultursid və ekosid! Bunlar Ermənistanın həyata keçirdiyi soyqırımı siyasətinin ayrı-ayrı mərhələlərini təşkil edir və nəzəri olaraq ciddi araşdırılmalıdır. Onda erməni millətçiliyinin və Ermənistanın əsl siması bir daha aydın olacaqdır!

COVID-19-a qarşı mübarizə üzrə Təmas Qrupunun zirvə görüşü təşkil edilib.

Vurğulanan kontekstdə İlham Əliyevin irəli sürdüyü global əhəmiyyətli tezis prinsiplə əhəmiyyət kəsb edir. Dövlət başçısı ifadə edib: "Son bir neçə onillikdə mövcud olan beynəlxalq təhlükəsizlik arxitekturası hazırda köklü dəyişikliklərlə üzləşir və multilateralizm təhlükə altındadır. Beynəlxalq hüququn norma və prinsiplərinin aşınması beynəlxalq düzəni təhdid edir". Burada açıq bəyan edilir ki, beynəlxalq təhlükəsizliyin arxitekturasının köklü dəyişikliklərə uğraması müəyyən aspektlərdə tarixi ədalət müstəvisindən kənara çıxır və bir çox dövlətlərin hüquqları təmin edilmir. O cümlədən "suverenliyin və ərazi bütövlüyünün pozulması, dövlətlərin daxili işlərinə müdaxilə halları daha çox müşahidə olunmaqdadır. Aparıcı beynəlxalq təşkilatların qərarları ya icra olunmur, ya da selektiv yanaşma və ikili standartlar tətbiq edilir".

Bu mövqeyi ümumiləşdirsək, deyə bilərik ki, bu bəyanatı, ümumiyyətlə, Qoşulmama Hərəkatının mövqeyi kimi də qəbul etmək

şahididir ki, onun fəsadları dünyanın qalan hissəsində də hiss olunur...".

Sülhsevər təşəbbüslər və BMT-də islahatlar: İlham Əliyevin müstəmləkəçiliyə tarixi zərbəsi

Bununla Azərbaycanın dövlət başçısı müasir tarixi mərhələdə geosiyasi aspektdə dünya üçün ən böyük təhlükəni ifadə edib. Bütövlükdə qarşıdurmanın Şərq-Qərb qarşıdurması kimi forma alması global faciəyə apara bilər. Azərbaycan Prezidenti bu barədə xəbərdar edir və həm də vəziyyətdən çıxış üçün konkret fikirlər bildirir. İlham Əliyev ifadə edir: "Qoşulmama Hərəkatı BMT-dən sonra ikinci ən böyük beynəlxalq təsisat kimi beynəlxalq arenada daha nəzərə çarpan və səmərəli rol oynamalı, yeni dünya düzəninə yenidən formalaşmasında fəal iştirak etməlidir".

Bəs Azərbaycan Prezidentinin bu cür konstruktiv mövqeyi fonunda bir sıra böyük dövlətlər hansı işləri görürlər? Bu sahədə vəziyyət ürəkaçan deyildir, çünki

dəki digər xalqların hüquqlarına hörmət etmir.

Bu faktları vurğulayan Azərbaycan Prezidenti özünün qətiyyətli və ədalətli mövqeyini də ifadə edir. Dövlət başçısı ifadə edib: "Biz ...Fransanı Afrika, Cənub-Şərqi Asiya və digər ərazilərdə Qoşulmama Hərəkatının üzvü olan ölkələrə qarşı müstəmləkə keçmişinə, qanlı müstəmləkə cinayətlərinə, eləcə də soyqırım aktlarına görə üzr istəməyə və məsuliyyətini etiraf etməyə çağırıraq". Dünya mediası İlham Əliyevin bu mövqeyini geniş şərh edir, onun global geosiyasi, tarixi, siyasi və hüquqi əhəmiyyətini vurğulayır. Bunun fonunda da Azərbaycan Prezidentinin "tarixi müstəmləkəsizləşdirmə prosesi nəticəsində yaranmış Qoşulmama Hərəkatı bəşəriyyətin bu rüsvayçı səhifəsinin tamamilə aradan qaldırılması istiqamətində səylərini birləşdirməlidir" tezi olduqca perspektivli fikir olaraq qəbul edilir. Xüsusilə yeni ədalətli dünya nizamının formalaşdırılmasında "üçüncü böyük qüvvənin" – Qoşulmama Hərəkatının iştirakı baxımından vacib məqamdır!